

ПРАВНА КВАЛИФИКАЦИЈА ЖИВОТИЊЕ

1. На први поглед изгледа да је јасно шта је животиња. Међутим, ако се ближе хоће да одреди појам животиње наилази се на велике тешкоће. Разлог за то треба тражити пре свега у немогућности да се повуче прецизна граница између разних стања материје. Нарочито је тешко одвојити животиње од биљака у првом реду зато што је основна грађевна јединица за све врсте живих бића ћелија. Отуда је подела живих бића на биљке и животиње релативна и условна. Она има практичан значај али са становишта теорије нема много оправдања. Уколико између ове две категорије има разлика оне су углавном квантитативне природе (1).

Најпростији облици биљака и животиња тешко се могу одвојити једни од других управо зато што међу њима не постоје никакве очигледне разлике. Познате су хиљаде микроорганизама које се не могу сврстати ни у биљке ни у животиње (2). То су тзв. протисти који чине прелазни облик између биљака и животиња. Тек код представника на високом степену диференцијације могуће је утврдити извесне морфолошке и физиолошке разлике (3). Међутим, ниједна од тих разлика није искључива.

Досадашњи резултати биолошке науке показују да није могуће дефинисати животињу на потпуно задовољавајући начин. Ниједна диференција не може да повуче од почетка до краја јасну границу и да оквири који ће бити довољни да обухвате све облике животињског света и истовремено искључе све облике биљног света. Отуда се биолошка наука у одређивању појма животиње задовољава само истицањем разлика између биљака и животиња, подвлачећи оне карактеристике којима се претежно одликују животиње (4).

2. Право се није посебно бавило појмом животиње. Оно је прихватило онај појам животиње какав је изградила вековна животна пракса. Право

(1) A. Guilliermond et G. Mangenot: *Biologie végétale*, Paris, 1948, p. 19.

(2) На пример, из групе бичара или Flagellata.

(3) Те разлике постоје у погледу исхране, дисања, растења, распореда органа и размножавања.

(4) На пример: Дорфам—Парамонов—Ерскин: *Општа биологија*; Београд, 1953., с. 1. и сл. — P. Grassé, R. Poisson, O. Tuzet: *Zoologie*, I; Paris, 1921, p. 1—14 — M. Aron — P. Grassé: *Précis de Biologie animale*; Paris, 1948, p. 1. — Dr. E. Bresslau — Dr. H. E. Ziegler: *Zoologisches Wörterbuch*; Jena, 1927, p. 46. — L. Bertin: *La vie des animaux*, Tome I; Paris, 1949, p. 1.

убраја животињу у ствари с обзиром да је део материјалне природе који испуњава основни физички услов: могућност успостављања човекове власти над њом. Правна доктрина такође није показала нарочит интерес за одређивање појма животиње. Многи правни писци бавећи се проблемом одговорности за штету коју причини животиња не упуштају се у ближе одређивање појма животиње (5). Неки од њих (6) занемарују резултате природних наука па и бактерије убрајају у животиње. Према *Henri et Léon Mazeaud — A. Tunc* (7), животиње је ствар која живи (*choses animées*) а све остале ствари спадају у тзв. мртве ствари (*choses inanimées*). По њима, свака ствар која има сопствени живот (сем наравно, човека) јесте животиња. Исту поделу усваја и *L. Josserand* (8). У праву, каже *M. Sauvageot* (9), под животињама се подразумевају сва жива бића сем човека. Тиме поменути писци пренебрегавају подели живих бића на биљке и животиње.

Из наведених чињеница произилази да није могуће стварање једне потпуне правне дефиниције животиње. Недостају за то елементи које треба да дају природне науке. Само човеково животно искуство није у том погледу сигуран ослонац.

3. Животиња као врста живих бића је значајна за право. Интерес права за животињу нарочито је велик у области проузроковања штете с обзиром на могућност и обим штете коју је животиња у стању да причини људима (10). Под одређеним условима сопственик животиња дужан је да накнади штету насталу штетним понашањем животиње.

Једно од важних питања које се у вези са тим поставља је питање правне квалификације животиње. Од решења тога питања зависи и одређивање основа и услова одговорности за штету коју причини животиња.

Правне класификације животиња као и њихова правна квалификација иако немају увек научне атрибуте не значи да су искључиво правне конструкције. Напротив, оне налазе своје пуно оправдање и потврду у свакодневном животу и правном саобраћају јер су производ практичних потреба друштва.

Животиња се убраја у ствари и то у категорију живих ствари. Она има способност кретања и самосталног реаговања који су често ван контроле и утицаја сопственика животиње. Та особина животиње да се супротстави вољи човека и да дела независно од његове воље мора се узети у обзир код квалификовања животиње као ствари.

4. Све ствари као делови материјалне природе који се налазе у човековој власти нису чисте у погледу подобности да стварају штету. Извесно

(5) *Henri et Léon Mazeaud — A. Tunc: Traité théorique et pratique de la responsabilité civile, Tome II*; Paris, 1958, p. 56.

(6) *Henri et Léon Mazeaud — A. Tunc: op. cit., II*; Paris, 1958, p. 86. — *R. Demogue: Traité des obligations en général, T. V*; Paris, 1923, no 989. — *Monsen Rahnama: La responsabilité civile pour les dommages par les animaux, thèse, Genève, 1940.*

(7) *Mazeaud: Op. cit. T. II, pp. 58, 106.*

(8) *Josserand: Cours de droit civil positif français, T. II*; Paris, 1933, p. 278 et seq.

(9) *Sauvageot: Responsabilité civile du fait des animaux, thèse; Dijon, 1903, p. 88.*

(10) Не постоје статистички подаци који би указали на број и вредност штета које причини животиња уопште и посебно штета од животиња које су предмет грађанскоправних спорова. Међутим, једна приближна процена која има за подлогу вековно животно искуство указује да су штете које причине животиње веома велике.

ствари својим постојањем или положајем или употребом или самом природом и особинама представљају за средину у којој постоје или у којој се употребљавају извор повећане опасности. Такве ствари, за разлику од осталих ствари, квалификују се као опасне ствари. Појам опасне ствари везује се за појам повећане опасности под којом се разуме повећање могућности за околину да претрпи какву штету од те ствари. Повећање опасности мора бити последица постојања или дејства саме ствари да би она могла имати квалитет опасне ствари.

Појам опасне ствари као својство од интереса за право створила је судска пракса. Она се све више прихвата и од правне доктрине. Такође се уочава чињеница прихватања овог појма и од стране законодавства о чему ће бити речи.

Појам опасне ствари је правни стандард. Он је недовољно одређен али је одредив полазећи од околности које смо напред истакли. Поред тога, појам опасне ствари није једном заувек дат већ је релативан и зависи од времена и друштвених прилика у којима се одређује. Иако је појам опасне ствари правно питање, он је у исто време и фактичко питање о коме у сваком конкретном случају суд има да се изјасни. Није реч о тачном утврђеном и прецизно датом мерилу већ, како каже проф. Константиновић, „[...] о једној гипкој директиви, помоћу које судија треба да врши потребна поређења и у сваком конкретном случају утврди да ли се ради о опасној ствари или не. Као и појам кривице и појам опасне ствари или „повећане опасности“ је јасан али не и крут. То је један од оних појмова који са промењеним приликама могу добити другу садржину“ (11). Као што се види, прецизно одређивање појма опасне ствари не само да није могуће него није ни потребно. Није могуће ући у подробно утврђивање свих околности од значаја за одређивање појма опасне ствари. То би такође било и сувишно јер би то ограничило даљу еволуцију овог појма а у складу са промењеним приликама. Отуда се право задовољава општим појмом опасне ствари а остаља одређеном субјекту, суду да дотичан појам ближе одреди зависно од конкретних околности датог случаја. Према томе и појам опасна ствар као правни стандард мења своју конкретну садржину зависно од датог случаја а ипак остаје у суштини исти.

У правној литератури, законодавству и судској пракси проблем поделе ствари на опасне и обичне различито је третиран. Том питању се прилазило са разних становишта и из различитих разлога. Међутим, ретко је ко одрицао постојање ове поделе али су неки покушали да је учине сувишном у праву а други су појам опасне ствари схватили једнострано. За прве, све ствари могу измаћи контроли човека. Отуда подела ствари на опасне и обичне нема значај за утврђивање основа и услова одговорности за штету коју оне праве. Ипак, они оспоравају правну вредност ове класификације а не и саму класификацију која је последица унутрашње природе и дејства ствари што не могу да не признају (12). Мотиви за схватање беспредметности ове поделе веома су разноврсни и често међу

(11) Облигационо право (према белешкама са предавања проф. др. М. Константиновића, средно проф. др. В. Капор); Београд, 1959, с. 112.

(12) Henri et Léon Mazeaud — Tunc André: *op. cit.* II, pp. 91 et 336.

собом сасвим супротни. За Жосрана који прихвата објективну одговорност, такво третирање ствари сувише је уско и непотребно (13). Присталице субјективне одговорности такође не виде оправдање ове поделе у области деликтне одговорности пошто је за њих одговорност за ствари одговорност заснована на кривици њеног сопственика(14).

Поред неслагања у погледу поделе ствари на опасне и обичне ствари, постоји размимоилажење и у схватању садржине појма опасне ствари. Појмовно, опасна ствар се често једнострано схвата. Допушта се могућност постојања опасних ствари али само као објеката који угрожавају и доводе у опасност живот лица. Све остале ствари које могу да нанесу коју другу штету (а непосредно не угрожавају човекову личност) не сматрају се опасним стварима.

Као што смо већ истакли сматрамо да је оправдана подела ствари на опасне и обичне ствари и да је она од великог значаја за право, посебно у области деликтне одговорности ради утврђивања основа и услова одговорности сопственика таквих ствари.

5. Ако прихватимо поделу ствари на опасне и обичне ствари која је оправдана као и критеријум одређивања опасних ствари, можемо да констатујемо да се животиње са правом могу сврстати у опасне ствари. Понашање животиње има изглед активности. Активност се састоји у покретима које животиња врши. Покрети животиња могу бити рефлексни и самовољни. Од рефлексних покрета нарочито су значајни нагонски покрети животиња. За њихово извођење повод је неки спољни надражај чула. Као самовољни покрети животиње третирају се они покрети који су резултат избора између разних нагона животиње, као на пример, пас се колеба између нагона глади (који је побуђен дражењем мириса хране) и страха од казне. Избор решења у конкретном случају сматра се самовољним покретом животиње. Није лако међутим раздвојити рефлексе од од самовољних покрета. Поред тога, разни покрети често се преплићу и прелазе једни у друге. Тако, коњ преплашен буком моторног возила чини покрете разних врста. Они се могу разложити на рефлексне у ужем смислу (трзање и пропињање), нагонске (скок у страну у супротном правцу од опасности, бежање) и самовољне (избор бежања најкраћим путем у шталу свога сопственика). Самовољни покрети животиња или бар извесних врста животиња могу се дресуром развити до завидног нивоа. За право су сви ови покрети од подједнаког значаја јер сви они, уколико доведу до штетне последице, чине одговорним сопственика животиње.

У вези са тим се појављује и питање квалификације пасивног стања животиње као начина понашања који је довео до штетне последице (на пример, лежање животиње на путу). Теза о непомичности животиње (15) треба да отпадне по нашем мишљењу пошто непомичност животиње није неко трајно стање већ изузетна ситуација. Поред тога, сваком стању

(13) L. Josserand: op. cit. II, p. 288.

(14) Henri et Léon Mazeaud — Tunc André. — op. cit. II, p. 91.

(15) Појам непомичности животиња узимамо у релативном смислу с обзиром на њен однос према околини и простору.

непомичности претходило је неко активно стање. Отуда активност животиње може имати два изгледа: тзв. позитивну активност која се састоји у деловању и тзв. негативну активност која се манифестује у мировању које је наставак неког делања.

Заснивајући своја схватања на реалним чињеницама сматрамо да су животиње опасне ствари. Остаје међутим отворено питање да ли су све животиње опасне ствари или је то случај само са појединим врстама. Поред схватања да су све животиње опасне ствари јер својим постојањем представљају повећану опасност за средину, постоји и схватање да су само неке животиње опасне ствари и то само под одређеним условима или искључиво због њихове природе. То схватање има своје корене у робовласничком праву али се одржало све до данас.

6. Имајући у виду све што је напред речено, можемо учинити извесну категоризацију законодавства, судске праксе и правне доктрине у погледу схватања правне природе животиње.

У прву групу права долазе она права која не познају класификацију животиња на опасне и обичне ствари или пак то разликовање нема за њих правни значај. Тако у француском праву основ одговорности за штету коју причини животиња је исти без обзира на њене особине, својства и само постојање под условом да су предмет својине. То је смисао чл. 1385 Code civil-а. Ово схватање подржава доктрина једнодушно (16). То чини и судска пракса (17). Поред француског права, то схватање прихватају и друга права: швајцарско (18), италијанско (19), холандско (20), пољско (21), португалско (22), шпанско (23), аустријско (24), белгијско (25) и чехословачко право (26).

У другу групу долазе она законодавства, судска пракса и правна доктрина који прихватају поделу животиња на опасне и обичне ствари као и друге поделе релевантне за право.

У вавилонском праву правила се разлика између опасних и обичних животиња. Домаће животиње су третиране по правилу као обичне животиње. Само изузетно је домаћа животиња сматрана за опасну (27). То је био случај са домаћим животињама које су имале противприродне навике а које су узроковале штету (на пример, во убојица). Дивље и подивљале животиње категорисане су у опасне ствари.

(16) Lalou: *Traité de la responsabilité civile*, 5. ed., Paris, 1955, p. 699. — G. Ripert — J. Boulanger: *Traité de droit civil*, II; Paris, 1957, p. 397. — A. Besson: *La notion de garde dans la responsabilité du fait des choses*, thèse; Paris, 1927, p. 117 et suiv.

(17) Пресуде Касационог суда: Sirey 1930. 1. 121; Daloz 1930. 1. 57; Gaz. de Pal. 1930. 1. 393.

(18) Чл. 56 Зак. о облигацијама.

(19) Чл. 1154 и 81 Француско-талијанског пројекта о облигацијама.

(20) Чл. 1404 Грађ. зак.

(21) Чл. 148 бившег ГЗ и члан 737 Нацрта ГЗ из 1955.

(22) Чл. 2394 Грађ. зак.

(23) Чл. 1904 Грађ. зак.

(24) Чл. 1320 Грађ. зак.

(25) Чл. 1385 Грађ. зак.

(26) Чл. 350 Грађ. зак.

(27) Видети чл. 251 Хамурабијевог законика по др. Чедомиру Марковићу: *Законик Хамурабија*, Београд, 1925.

Сличне одредбе садржи и Мојсијев закон (28). Он прихвата поделу на обичне и опасне животиње. За својство опасне животиње није довољно да животиња има неприродне навике већ се захтевало и конкретно понашање те особине од стране сопственика животиња.

У римском праву поред дивљих животиња које су сврставане у опасне ствари, домаће животиње су имале различит правни „статус“. Водило се рачуна о чињеници да ли је животиња учинила штету *contra naturam* или *secundum naturam*. Животиња поступа *contra naturam* у случају кад њено понашање одудара од уобичајеног „нормалног“ понашања животиња те врсте, као што је, на пример, случај са коњем који бије ногом или уједа или са волом који боду роговима и сл. Понашање животиње *contra naturam* у римском праву ценило се не према индивидуалним особинама сваке животиње већ према особинама животињске врсте као такве. Има међутим, схватања (29) да су се узимале у обзир једино особине *sui generis* животиње у питању.

Уколико животиња поступа у складу са својом природом, онда она делује *secundum naturam* (на пр., говеда која пасу траву).

Као што се види, једна иста животиња могла је према ситуацији да буде и опасна и обична животиња изузимајући дивље животиње које је римско право увек сматрало опасним стварима.

У енглеском праву доктрина, судска пракса и правни прописи сврставају све животиње у две основне категорије. По њима све се животиње могу поделити на животиње опасне по природи (*ferae naturae*) и на домаће животиње (*mansuctae naturae*). У прву категорију долазе дивље животиње Међутим, ако је прва категорија хомогена, то се не би могло да каже за другу категорију. Домаће животиње могу под извесним условима да постану опасне. Чим испоље штеточинске навике оне се сврставају у категорију опасних животиња. Та чињеница мора бити квалификована и чињеницом знања држаоца животиње о тој њеној особини (30). Познавање склоности животиње да чини штету мора да се заснива на конкретним чињеницама и не сме да буде апстрактна. Тако из чињенице да коњи могу да буду склони да причине штету не може се извести закључак да ту склоност има и конкретни коњ. Исто је мало важно да ли је животиња у питању у разним сличним ситуацијама испољавала склоност да штетно делује или није. Изузетак од тога су мачке и пси чије су штетне навике општепознате. У овим случајевима није потребно доказивати њихову склоност за штету и у конкретном случају. Она се претпоставља под условом да је таква животиња већ стекла особину штеточине и да је то у њеном случају постало већ ноторна ствар. У том погледу најдаље се отишло у односу на пса. Чл. 1 *Dogs act* из 1906 утврђује склоност пса да причињава штету. Самим тим постало је сувишно утврђивање да држалац пса за то зна или не зна.

(26) Видети чл. 29 Мојсијевог закона — Библија, превод Ђуре Даничића и Вука Стефановића Караџића, Друга књига Мојсијева, Гл. 21, Београд, 1930.

(29) G. Stierle: Die Haftung für Tiere im Bürgerlichen Gesetzbuch; Stuttgart, 1904, p. 14.

(30) Stallybrass: The laws of torts, 8. ed.; London, 1934, p. 548.

У односу на опасну животињу (на пример, медведа, лава, тигра) не захтева се конкретно познавање њихових штетних склоности од стране држаоца исте зато што је њена штетност неспорна (31).

Потребно је напоменути да истраживање штетних навика домаћих животиња и њихово познавање од стране држалаца истих без значаја је уколико је у питању прекршај *cattle tresspass on the land*, тј. прекршај који је настао поступцима домаће животиње услед којих је причињена штета ограђеним земљиштима.

Немачко право такође врши правну квалификацију животиња. Још је старо немачко право (32) разликовало животиње на опасне и обичне (33). Новелирани Чл. 833 Нем. грађ. зак. је исто тако санкционисао разлике међу животињама. Поред поделе животиња на дивље и домаће, ова законска одредба врши квалификацију и домаћих животиња. Међутим, ГЗ уместо критеријума природе животиње узима нов критеријум. То је критеријум корисности животиње. Према томе критеријуму све домаће животиње могу да се поделе на корисне и луксузне животиње. Под корисним животињама закон подразумева оне животиње које служе позиву, обављању привредне делатности или издржавању њихових држалаца. Све остале домаће животиње сматрају се луксузним. Као што се види, критеријум корисности одређен је сврхом животиње (34).

Према немачком законодавству све корисне животиње деле се на три групе.

Прву групу корисних домаћих животиња чине оне животиње које се користе у циљу обављања привредне делатности (на пример, стока која служи пољопривредницима за вучу, за приплод или за прераду).

У другу групу долазе оне корисне домаће животиње чији су производи па и оне саме одређени за задовољавање животних потреба самих држалаца животиња (на пример, живина, свиње, овце).

Ипак, није могуће повући прецизну линију између животиња које служе ради обављања привредне делатности и животиња које служе за непосредно обезбеђивање егзистенције њихових држалаца. Ова разлика је првенствено економске природе јер је условљена економском наменом саме животиње. У једном случају једна животиња ће бити средство привредне активности (тзв. основно средство) на пример, за приплод или за вучу, а у другом случају та иста животиња биће сврстана у животиње које задовољавају непосредне потребе њеног држаоца. Спорно је питање шта је са животињама које економија сврстава у робе, тј. које се држе не ради обављања привредне делатности већ ради продаје. По нашем мишљењу ове две категорије могу да се споје у једну и то у прву пошто међу њима нема неке битне и принципијелне разлике.

(31) Видети пресуде: *May v. Burdett*, 1846, Q. B. D., 101; *Jackson v. Smithson*, 1846, 15, M. and W., 563; *Carde v. Case*, 1848 C. B., 622. — *Stallybrass*: op. cit. p. 550.

(32) Тј. право пре кодификације имовинскоправних односа у Немачкој.

(33) *Sachsenspiegel*, II, чл. 62., § 1.

(34) *Enneccerus — Wolf — Kipp: Lehrbuch des Bürgerlichen Rechts, II Band; Tübingen*, 1958, p. 1018. — *K. Larenz: Lehrbuch des Schuldrechts, II B. Besonderer Teil; München und Berlin*, 1962, p. 389. — *G. Gerner: Das Zivilrecht der Deutschen Demokratischen Republik, Schuldrecht, Besonderer Teil; Berlin*, 1956, p. 751.

У трећу групу корисних домаћих животиња улазе оне домаће животиње које служе позиву. Под појмом „позив” разуме се професија која нема привредни или бар првенствено привредни карактер. Овакво дефинисање позива извршено је према законском тексту чл. 833. Ту долазе, на пример, овчарски пси, пси чувари ловишта, пси чувара пољопривредних газдинстава, полицијски пси и коњи, пси коњи и друге животиње које се користе у војне сврхе или у које друге јавне сврхе, сем наравно ради остваривања привредне делатности.

Нарочито је интересантно питање корисних животиња које служе истовремено и као оруђа привредне активности и као средства за исхрану, одн. за вршење позива. Према неким ауторима (35), битно је да је у питању домаћа животиња и то корисна домаћа животиња. Споредно је да ли се користи као средство зараде или позива или се користи за издржавање. Исто тако није важно да ли се она истовремено користи у разне сврхе (на пример, и као оруђе за привређивање и као средство за издржавање). Такође је свеједно у коју је сврху коришћена у моменту проузроковане штете.

Подела животиња на животиње по природи опасне и на остале животиње није од већег значаја у немачком праву. Исто тако нема неку већу вредност и истраживање да ли је животиња делала *contra naturam* или *secundum naturam suam* (36).

Сличну поделу и квалификацију животиња као немачко право имају грчко и чилеанско право (37),

Совјетско право такође усваја поделу животиња на опасне и обичне животиње. У прву категорију долазе само дивље животиње (38). Има међутим прописа (39) који ову законску одредбу чл. 404 ГЗ шире тумаче. По њима се сматрају, опасним животињама и неке домаће животиње као што су коњ и рогата марва (тзв. крупна стока). За ову поделу залаже се и М. Бару (40). Супротно њему на дословном тумачењу чл. 404 ГЗ инсистира Антимонов (41). Међутим и Антимонов сматра да ову одредбу треба заменити новом којом ће се као опасне животиње сматрати не само дивље животиње већ и извесне домаће животиње. Таквима Антимонов сматра неприпитомљене домаће животиње, разјарене домаће животиње и нарочито свирепе домаће животиње (42). Тиме се, по њему, појам опасне животиње проширује и на знатан део домаћих животиња. По њему, у ове животиње могу се убрајати и напуштене домаће животиње (43). Нажалост, ова иницијатива правне доктрине није добила пуну подршку у новом сов-

(35) Eneccerus-Kipp-Wolf: *op. cit.* p. 1018.

(36) K. Larenz: *op. cit.* p. 428.

(37) В. чл. 94. Грч. грађ. зак. и чл. 2326 и 2327 Грађ. зак. Чилеа.

(38) В. чл. 404 Грађ. кодекса.

(39) Инструкције Народнoг комесаријата правде УССР од 11 новембра 1939.

(40) М. Бару: *Возмещение вреда в колхозах*; Харьков, 1939, с. 76.

(41) Б. С. Антимонов: *Гражданская ответственность за вред причиненный источником повышенной опасности*, Москва, 1952, с. 59.

(42) Б. С. Антимонов: *н. д.*, с. 60.

(43) Н. д., с. 62.

јетском ГЗ (44). Овј закон није у том погледу радикално решио то питање. Штавише он је у набрајању извора повећане опасности испустио дивље животиње које је раније ГЗ посебно апострофирао као извор повећане опасности за околину. Додуше, ова законска одредба није искључила могућност квалификације животиња као опасних ствари, али чини ми се није је ни подржала. То ће без сумње довести до већих размимоилажења како у судској пракси тако и у правној доктрини. Није, међутим искључено да ће ова законска формулација, ослобођена изричитости у погледу навођења дивљих животиња као опасних ствари довести до еластичнијег поступања судова у одређивању да ли се животиње имају третирати као опасне ствари и да ли се та квалификација односи на све или само на неке животиње.

Грађ. законик Н. Р. Мађарске (45) усваја решења која је прихватило и совјетско право.

У нашем праву не постоје позитивноправни прописи који регулишу питање правне квалификације животиња. Према Нацрту Закона о накнади штете животиња је опасна ствар. Чл. 17 Нацрта под опасним стварима подразумева оне ствари „[...] чији положај, или употреба, или особине, или само постојање представљају повећану опасност за околину [...]”.

У прописима ранијег права које је важило у старој Југославији налазимо на разна схватања у погледу правног третмана животиње.

Срп. грађ. законик од 1844 прави разлику у погледу природе животиње али она није од значаја за утврђивање основа одговорности. У чл. 235—241 СГЗ дели све животиње на шумске звери и питоме животиње. У шумске звери закон убраја примера ради медведе, вукове, зечеве, дивље вепрове, дивље птице и рибе. Питоме животиње чине: коњи, волови, патке, кокоши, ћурке, домаће пчеле и домаћи голубови. Срп. каз. зак. квалификује домаће животиње. По њему (46) поред паса, опасном животињом се сматра свака домаћа животиња која има лоше особине („[...] која уједа, боде или ногом бије [...]”). Све такве животиње, поред дивљих, овај Законик третира као опасне животиње.

И Општи имовински законик је познаво поделу животиња али је она била од значаја за присвајање животиње а не и за питање основа и услова одговорности. Овом проблему Законик је посветио неколико чланова (74—77). У дивље животиње Законик убраја, поред дивљих звери које живе у слободном стању и рибе, и животиње које су биле припитомљене али су побегле и поново подивљале. Међутим, у чл. 582 ОИЗ врши квалификацију домаћих животиња с обзиром на њихова својства. Све домаће животиње дели на домаће животиње које имају навику да „изненада насрћу (во да боде, коњ да бије, итд.)...” и на домаће животиње које такве навике немају. Ова подела је од утицаја на положај оштећеника и штетника.

(44) В. чл. 90 Основа грађ. законодавства СССР и савезних република који је ступио на снагу 1 маја 1962.

(45) В. чл. 353 грађ. зак.

(46) В. чл. 335, т. 3, 4 и 5, Срп. Каз. зак.

Општи грађански законик (уствари Аустр. грађ. зак. који је био позитивно право у неким крајевима наше земље) такође познаје поделу на домаће и дивље животиње (47) али је она без утицаја на питање одговорности држаоца животиње (48).

Извесни специјални правни прописи у нашој земљи који се односе на овај проблем чине класификацију извесних врста животиња. Тако Правилник о држању и регистрацији паса (49) врши квалификацију паса на псе чуваре, ловачке псе, овчарске псе и луксузне псе. Поред тога, Правилник разврстава псе према њиховој индивидуалној природи на обичне и злоћудне псе. Ове поделе имају правни значај јер се према врсти пса одређује и режим његовог држања (50).

Судска пракса у нашој земљи није једнодушна у правној квалификацији животиње. Извесне пресуде (51) третирају животиње као опасне ствари. Друге пресуде (52) не сматрају да су животиње опасне ствари. Бројне су и пресуде које домаће животиње квалификују на опасне и обичне животиње (53).

Као и судска пракса тако и правна наука није јединствена у правној квалификацији животиње.

Схватање да су животиње опасне ствари у нашој литератури заступа проф. Константиновић (54). Исто схватање прихватају др. Ж. Ђорђевић (55), проф. др. А. Гамс (56) и Р. Новаковић (57).

Неки писци сматрају да постоји оправдање да се животиње деле на обичне и опасне. Постоји међутим неспоразум у погледу критеријума ове поделе. Према проф. Стевану Јакшићу (58) само дивље животиње су опасне

(47) В. чл. 383 и 384 АГЗ.

(48) В. чл. 1320 АГЗ.

(49) Донет 15 априла 1956.

(50) В. чл. 8 и 10 Правилника.

(51) Тако пресуда Врх. суда НР Србије Гж. 1148/58 од 16 августа 1961. По мишљењу овог суда: „[. . .] за штету коју проузрокују животиње одговара сопственик по правилима која вреде о одговорности за опасне ствари [. . .]“. — Исто схватање има и Други средњи суд у Нишу у пресуди бр. 1226 од 17 јула 1961. Ову пресуду потврдио је и Окружни суд у Нишу Гж. 2089/61 од 7 децембра 1961.

(52) Пресуда Сав. врх. суда, Рев. 3732 од 6 марта 1963; Пресуда Врх. суда АПВ Гж. 863/62 од 14 септембра 1962; Пресуда Окружног суда у Кикинди П. бр. 122/62 од 16 маја 1962; Пресуда Среског суда у Алексинцу П. бр. 571 од 28 децембра 1961; Пресуда Врх. суда НР Србије Гж. 1505/56 од 8 јула 1956. Према мишљењу Врх. суда НР Србије „[. . .] коњи нису такве ствари које самим постојањем или употребом повећавају опасност за околину [. . .]“.

(53) Пресуда Пожаревачког магистрата бр. 820 од 22 јуна 1828 разврстава псе на обичне и злоћудне. — Пресудом истог магистрата бр. 8 од 12 јануара 1839 осуђени су тужени на накнаду штете зато што су њихови пси били познати као штеточине. — Пресуда истог магистрата бр. 1177 од 29 августа 1828 дели волове на оне који су склонили чињењу штете и оне који ту склоност немају. — Одлука Кас. суда Југославије рев. 160/35 од 1 јануара 1935 квалификује коње као опасне и обичне животиње зависно од навика које имају. — Пресуда Окружног суда у Београду П. бр. 4562/59 од 8 новембра 1959. — Пресуда Врх. суда НР Србије Гж. 4346/61 од 21 децембра 1961. — Пресуда Сав. врх. суда Р. бр. 2771/62 од 10 октобра 1962.

(54) Др. Михаило Константиновић: Прилог теорији ризика у римском класичном праву, „Архив за правне и друштвене науке“, књ. XXV, Београд, 1924, с. 116.

(55) Др. Живомир Ђорђевић: Одговорност за штету коју причини домаћа животиња, „Анали Правног факултета у Београду“, јул—децембар 1960, с. 374 и 375.

(56) Др. Андрија Гамс: Одговорност за радње трећих лица у приватном праву, теза; Београд, 1940, с. 52.

(57) Радивоје К. Новаковић: Штета и њена накнада; Београд, 1940, с. 358.

(58) Др. Стеван Јакшић: Облигационо право, Сарајево, 1957, с. 323.

животиње и оне улазе у категорију опасних ствари. Све остале животиње не могу се третирати као опасне ствари.

Михаило Митић такође прихвата поделу животиња на обичне и опасне. Међутим, његов критеријум опасне животиње је далеко блажи. По њему и домаће животиње могу бити опасне и према томе спадају у опасне ствари под условом да су њихови поступци блиски поступцима дивљих животиња (59).

7. Као што смо нагласили важност правне квалификације животиња је несумњиво велика. Она се састоји у томе што се основ одговорности за штету коју причини животиња одређује не према врсти учињене штете већ према самој животињи која је штету створила.

Досадашње животно искуство, судска пракса, законодавства и правна доктрина показују да постоје разлике у третирању животиње као ствари и да су те разлике оправдане. Сама чињеница да се животиња самостално креће, да има сопствену природу са извесним ступњем свести (у биолошко-физиолошком смислу) која утиче на њене нагонске и самовољне покрете и да због тога може да измакне контроли њеног држаоца нужно намеће питање правне квалификације животиње.

Правна схватања да животиње нису опасне ствари немају ослонаца ни у биолошкој науци а и сама друштвена пракса их демантује. Није битно да ли је штетно деловање последица зле ђуди животиње или њене снаге или опасних навика које је стекла. Битно је да понашање животиње у свим приликама није предвидиво нити подређено вољи њеног држаоца. Она је најчешће непозната коју ретко ко може увек да познаје и обуздава.

Отуда ми прихватамо у области одговорности за штету коју причини животиња тезу по којој су све животиње опасне ствари. Оне су то самим својим постојањем јер имају све квалитете ствари које представљају повећану опасност за околину. Није од пресудног значаја да ли је животиња у питању по својој природи склона да чини штету или пак није. Такође је свеједно да ли се она већ „афирмисала“ као штеточина или није, да ли она чини штету редовно или само изузетно, итд. Отуда сва разматрања у вези са унутрашњом природом животиње, анализа њених нагонских и рефлексних покрета и покрета насталих манифестацијом осећања животиње (на пример, страха) немају посебан правни значај. Довољно је дакле да се утврди да је штету причинила животиња без непосредног утицаја човека па да се настао однос из проузроковања штете реши по правилима која вреде за случајеве штета које су причињене опасним стварима.

Др. Миливоје Андрејевић

(59) Михајло Митић: О накнади штете причињене животињом—поводом једне судске одлуке — „Гласник Адвокатске коморе у АПВ“, фебруар 1961, бр. 2. с. 5 и 6. По њему су на пр. коњ, пас и бик опасне ствари. За појам опасне ствари па према томе и опасне животиње важно је „[...] да је она потенцијално у стању (па макар и само једном) да се истргне из власти човека и да због своје природе [...] нанесе штету [...]“.